

Metodika inkluzivního vyjadřování

Jazyková doporučení pro organizace, podniky, školy, veřejnou správu, samosprávu, média i jednotlivé mluvčí

Vypracovala: Jana Valdřová, Ph.D., jazykovědkyně a soudní znalkyně v oblasti jmen.

Aktualizováno 27. 6. 2023.

Úvod

Právě čtete aktualizovanou verzi jazykových doporučení J. Valdřové z její knihy *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuální identit* (SLON, 2018). Dozvíte se, jak koncipovat texty a promluvy **zdvořileji, adresněji, uživatelsky přátelštěji**. Pozornost věnujeme zejména těmto složkám projevu:

- **Genderové stereotypy.** Místo „...zúčastnilo se pětadvacet příslušnic něžného pohlaví“ použijeme „...zúčastnilo se pětadvacet žen“. Označení „úřednice“ vystihne odbornost lépe než „děvčata na úřadech“.
- **„Generické“ maskulinum.** Studie doložily, že maskulinum působí jako „reklama na muže“. Vymazává podíl žen na veřejném dění, snižuje status odbornic, ignoruje nebinární lidi. Oslovování smíšeného týmu „Vážení kolegové“ nebo (ve škole) „Milí žáci“ je prostě nezdvořilé. Maskulinum vytváří „bezpečný prostor“ pro muže: Zpráva sportovní agentury o „zástupcích ženského sportu“ je jako mnoho jiných formulována v maskulinu, které skrylo nerovné zastoupení žen. Odhalila je až fotografie:

- **Jména a tituly.** Obojí uvádíme ve stejném modu u všech jmenovaných: například místo „Ing. Petr Novák s chotí“ použijeme „Ing. Petr Novák a MUDr. Hana Nováková“.
Příjmení žen ponecháváme zásadně v původním tvaru. Nepřidáváme -ová tam, kde není. Obavy před nesprávným použitím nepřechýlených příjmení žen nebo rodově neutrálních jmen se dají rozptýlit tím, že si do různých pádů dosadíme třeba Miriam Krejčí, a stejně tak použijeme například jméno Caroline Criado-Perez.
- **Nebinární jazyk.** Také v češtině se nebinární lidé hlásí o slovo. Někteří preferují mužský rod, druzí ženský, jiní je střídají, další mají své vlastní, někdy radikální jazykové postupy, které testují v praxi.

- **Dotaz „Paní, nebo slečna?“** nepatří do moderní komunikace. Vznikl kdysi jako jazyková kontrola rodinného stavu ženy; mužská verze neexistuje.¹ Ženu prostě oslovíme „paní“, a když bude považovat za důležité sdělit, že není vdaná, opraví nás.

Problémem českého mluvního projevu je **nadužívání maskulina**. Praktický jazyk se vinou nezájmu české jazykovědné obce o inkluzivní jazyk opožďuje desítky let za vývojem v cizích jazycích. Například v Německu byly ženské názvy profesí a pozic od 70. let 20. století systematicky doplňovány do slovníků, legislativy, avšak zejména se **genderuje** na trhu práce, protože firmy si ověřily, že inkluzivní jazyk, vstřícný vůči různým pohlavím a identitám se jim vyplatí. V mnoha cizích jazycích proto fungují podobná jazyková doporučení, jako je tato metodika. V Česku nemáme kromě Valdové (2018) žádné příručky, jež by se problémem genderově vyváženého vyjadřování zabývaly.

Redukce názvů osob na maskulinum má **dopady na životní volby a na dělbu práce**. Na inzerát v maskulinu se hlásí až o 25 % méně žen. Účinky maskulina jsou tak nenápadné, že se měří mj. v psycholinguistických laboratořích. Název studie Valdové (2008) „Žena a vědec? To mi nejde dohromady“ je citát desetiletého chlapce, který si nedokázal představit ženu-vědkyni.

Není sporu o tom, že **jazyk doprovází a podporuje sociální změny**. Česko a čeština nejsou výjimkou. U profese *automechanik, truhlář* apod. dívky na základní škole netuší, že by se o ně mohly zajímat.² Jeden úřad práce přiměl inzerenta doplnit ženský tvar „závoznice“; majitel podniku pak přišel na úřad poděkovat za skvělou závoznici, kterou by jinak nenašel.

Následující tabulky **nejsou univerzální šablonou ani vyčerpávajícím návodem**. Levá část obsahuje autentické nebo mírně adaptované formulace z internetu. Znění alternativ v pravé části tabulek limitovala snaha dodržet obsah předlohy, a přesto se našlo i více řešení. V komentářích pod tabulkami a v závěru metodiky je souhrn použitých jazykových prostředků a postupů.

1. Webové stránky, mediální prezentace, popis činnosti a služeb

	Původní formulace	Alternativy a zdařilé příklady z praxe
1	Vítá Vás město, jehož občané po celá staletí přetvářeli svoji schopnost, zručnost a um do hodnot, jimž dodnes skládáme svůj obdiv	Vítá Vás město, v němž lidé po celá staletí přetvářeli svoji schopnost, zručnost a um do hodnot, jimž dodnes skládáme svůj obdiv
2	Podporujeme své zaměstnance ve všech etapách jejich života	Podporujeme Vás ve všech etapách Vašeho života
3	Myslíme i na kolegy , kteří se musejí starat o nemocného člena rodiny, a dáváme jim týden volna navíc.	Pro péči o nemocného člena rodiny dostanete týden volna navíc / Kolegové a kolegyně, pečující o nemocného člena rodiny, dostanou týden volna navíc.
4	Tato oblast definuje vztah mezi klientem a firmou	Tato oblast definuje klientský vztah s firmou
5	Turista (název rubriky)	Turistika / Cestování

¹ V jednom fejetonu jsem navrhl odpověď: „A co vy, ženatý, nebo ještě k mání?“

² Po rozkliknutí profese *truhlář* se na jednom z webů objevila informace, že obor je vhodný i pro dívky, jiné weby používají jen maskulinum. Zájem o obor by mohl výrazně zvýšit název *truhlář/ka, truhlář*ka*, který dává jasně najevo, že vítá kohokoli.

6	Úřad se opírá o vysoce motivované kvalifikované odborníky	Úřad se opírá o vysoce motivované kvalifikované odbornice a odborníky ³ / ...odborné síly
7	Občan může požádat o vydání cestovního pasu ve zkrácené lhůtě	O vydání cestovního pasu lze požádat ve zkrácené lhůtě
8	Informace jsou k dispozici u pracovníc odboru majetku města	Informace podá odbor majetku města
9	Nahlášené změny ordinačních hodin praktiků během léta	Nahlášené změny ordinačních hodin praktických lékařek a lékařů během léta
10	Zaměříme se na efektivní rozmístění odpadkových košů s cílem poskytnout občanům co nejlepší komfort	Zaměříme se na efektivní rozmístění odpadkových košů v zájmu co nejlepšího komfortu
11	Na novém odboru investic a správy majetku vznikne pozice odpadového hospodáře , který bude koordinovat svoz odpadu	Na novém odboru investic a správy majetku vznikne pozice odpadové*ho hospodáře*ky pro koordinování svozu odpadu
12	Název pracovní pozice Pracovník Centra volného času	Název pracovní pozice Pracovník*ice Centra volného času
13	K zásahům do významného krajinného prvku si musí ten , kdo zásah zamýšlí, opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody	K zásahům do významného krajinného prvku je nezbytné závazné stanovisko orgánu ochrany přírody
14	Občanské informační centrum je název pro součást Městského úřadu XY, kde si občan může vyřídit řadu záležitostí, jež pro něho úřad zajišťuje	Občanské informační centrum je název pro součást Městského úřadu XY, kde si můžete vyřídit řadu záležitostí, jež pro vás úřad zajišťuje
15	Náklady hradí žadatel	Náklady hradí žadatel*ka

Komentář: Jste-li součástí instituce s širokým spektrem aktivit, doporučuji používat maskulinum střídavě, a místo toho adresně oslovit a označit cílové skupiny, zejména ty podprezentované. Týká se to názvů akcí, spolků, institucí, webových stránek, soutěží, slavností. O výsledné verzi názvu rozhoduje záměr a kontext. Místo *Sportovec roku* lze zvolit název *Sportovní osobnost roku*, televizní pořad *Sama doma* se mohl jmenovat *S námi doma* a lépe motivovat ke sledování ty, kdo se neztotožňují s ženskou koncovkou. Názvem projektu *Reportéři na startu* místo *Reportér*ka na startu* promeškala Česká televize (2023) šanci projevit vstřícnost vůči diverzifikované divácké obci.

Alternací je celá řada. V první větě například posloužilo rodové symetrizaci textu **vespolné označení lidé** místo maskulina *občané*. Pracoviště můžeme pojmenovat názvem **instituce** (2), a přitom využít **deixe** (odkazu na osoby, situaci, místo, čas apod., zde: *naš* úřad). Deixe dobře propojuje komunikující, proto se také objevuje na pravé straně tabulek častěji. Alternativa (6) může lépe vyjádřit soudržnost týmu než původní znění. Vynechání názvu osob (8) umožnilo nepotvrzovat „tradiční“ dělbu ženských a mužských domén na trhu práce. Je-li ve větě nebo souvětí **více mužských tvarů** (3), zvážíme, který je strategicky (nej)důležitější a obměníme jej.

³ Pořadí rodů lze střídavě; kdo chce, klade ženské tvary na první místo – tak je tomu například v rakouské němčině. Ženský a mužský tvar nezahrnuje nebinární identity; řeší je ale neutrální výraz *odborné síly*.

Alternativy mohou být i kratší (2, 4, 7, 8, 10, 13), ale nic se nestane, když budou delší. **Zdvořilost by měla mít přednost před jazykovou ekonomikou.**

Výzvy, určené široké veřejnosti by měly projevit otevřenost vůči všem. V psaných textech se k tomu účelu vžívá především hvězdička (11, 12, 15). Lépe, než maskulinem se nebinární lidé cítí oslovení a označování **neutralizujícími opisy** (6 za lomítkem, níže též 17, 18, 25 aj.). Více informací obsahuje kapitola 4.

2. Zprávy, pozvánky, výzvy, upozornění

Formulace	Alternativy a zdařilé příklady z praxe
16 Občané místních částí představili zástupcům vedení města návrhy projektů	Občanky a občané místních částí představili vedení města návrhy projektů / ...lidé z místních částí představili...
17 Do ankety se zapojilo 327 respondentů	Do ankety se zapojilo 327 lidí
18 Přijďte se podívat, co dovedou vytvořit šikovné ruce našich spoluobčanů	Přijďte se podívat, co dovedou vytvořit šikovné ruce
19 Město vyhlašuje poskytnutí stipendia pro tři studenty jakékoliv vysoké školy v ČR	Město vyhlašuje poskytnutí stipendia pro tři studující jakékoliv vysoké školy v ČR
20 Upozorňujeme čtenáře , že v srpnu nevyřizujeme meziknihovní výpůjčky	Upozorňujeme, že v srpnu nevyřizujeme meziknihovní výpůjčky
21 Zájemci se mohou hlásit u paní XY	Máte-li zájem, hlase se u paní XY
22 Požehnané Velikonoce vám přeji všichni zaměstnanci Charity	Požehnané Velikonoce vám přeje vaše Charita
23 Tímto bych chtěl poděkovat za spolupráci všem místním aktérům z řad zástupců škol, sociálních služeb a úředníků	Tímto bych chtěl poděkovat za spolupráci Vám všem z místních škol, sociálních služeb a úřadů
24 Budou se konat soutěže, hry, zábava pro malé i velké účastníky je zajištěna.	Budou se konat soutěže, hry, zábava pro malé i velké je zajištěna.
25 Představitelé města XY zvou naši mládež ve věku 14 až 20 let na diskusní fórum	Město XY zve naši mládež ve věku 14 až 20 let na diskusní fórum / Zveme naši mládež...

Komentář: Zprávy o veřejném dění jsou **komplexnější**, když zmiňují účast žen (16). Výskytu více dvojslovných výrazů není třeba se obávat; například v rakouské němčině se vžil, a pokus učinit maskulinum normou v roce 2014 ztroskotl na nesouhlasu veřejnosti. Vespolečné substantivum nebo neutralizující formulace oslabují obraz mužského aktéra ve prospěch celku (16, *lidé, vedení města*). Většinu výrobků (18) možná vyrobily ženy; *spoluobčany* můžeme vynechat. Rodově neutrální **slovesné přídavné jméno** osloví cílové skupiny lépe než maskulinum (19).⁴ Účinek přání či poděkování posílíme nazváním celé **instituce** (22), nikoli „pouze“ *zaměstnanci, aktéři* v maskulinu (23), přičemž můžeme opět použít deixi.

3. Podpora mladých lidí

⁴ V češtině se dávno vžíla slovesná adjektiva *kupující, prodávající, cestující, pracující* apod. V některém pádu může rodově neutrální tvar mít rodově specifické koncovky. Vypíšeme prostě celý tvar; někdy lze použít krácený tvar s lomítkem či hvězdičkou: *průkaz studující/ho, průkaz studující*ho*.

	Formulace	Alternativy a zdařilé příklady z praxe
26	Na start se postaví více než 150 mladých cyklistů ze třinácti zemí	Na start cyklistického závodu se postaví více než 150 dívek a chlapců /150 mladých lidí ze třinácti zemí
27	Závodů se mohou zúčastnit jak děti rybáři , tak i nerybáři	Závodů se mohou zúčastnit i děti bez zkušenosti s rybařením
28	V rámci volejbalového turnaje se utkalo celkem šest týmů. Pět z nich tvořili žáci , šestý tým byl složen z učitelů školy	V rámci volejbalového turnaje se utkalo celkem šest týmů: pět žákovských a šestý, složený z vyučujících
29	Závod míru nejmladších sportovců	Závod míru našich nejmladších
30	Nejeden dětský závodník si mohl vyzkoušet, jaké by to bylo na takovém stroji se projet	Nejedna dívka či chlapec si mohli vyzkoušet, jaké by to bylo na takovém stroji se projet / Všichni si mohli vyzkoušet...

Komentář: Mladí lidé představují budoucnost obce a regionu. Proto je vhodné vyjádřit jim podporu také způsobem formulování textů. Přesto, nebo právě proto, že se dívky učí být „zahrnovány“ pod mužský rod (26), jim dáme **explicitním označením** najevo, že o nich obec či instituce ví a že jsou vítány (30). Strany, kroužky, kluby a akce mohou rozšířit členskou základnu, když použijí intenzivně oslovující jazykové strategie. Zkušenost učí, že mnoho dívek se začne zajímat o věc až při spatření ženského názvu (například *rybářka*), který otevře dveře k novým příležitostem. Ve verzi (29) je použita deixe (*našich*).

4. Komunikace s lidmi a o lidech nezjištěných nebo nebinárních identit

	Formulace	Alternativy
31	Vážený pane Dolejší	Dobrý den ⁵
32	... v posledním e-mailu jste žádal/a v posledním e-mailu žádáte...
33	Děkujeme, že jste se zúčastnil/a ...	Děkujeme Vám za účast na...
34	Sdělte prosím, zda byste preferoval/a ...	Sdělte prosím, zda preferujete...
35	Byli bychom rádi, kdybyste odpověděl/a do týdne	Uvítáme Vaši odpověď do týdne / Uvítáme, když nám odpovíte do týdne
36	Přijmeme ekonoma/ekonomku	Přijmeme ekonoma/ekonomku (muže, ženu, X) / Přijmeme ekonomku/ekonoma (ž, m, x) / Přijmeme ekonomku*ekonoma
37	Nabídka práce: obchodní ředitel	Nabídka práce: obchodní ředitel:ka / obchodní ředitelKa / obchodní ředitel*ka / obchodní ředitel_ka / sales manager
38	Požadavky na pozici sales manager: jste zkušený uživatel PC	Požadavky na pozici sales manager: máte uživatelskou zkušenost s PC
39	Kde jste studoval / studovala?	Jaké máte vzdělání? Kde jste studovali? Kde jste studovaly? ⁶

⁵ Neutrální pozdrav může řešit oslovení lépe než *Vážený pane/Vážená paní*, tedy než uvedení maskulina a feminina vedle sebe. Jeho zavedení je otázkou zvyku, a další vývoj může objevit nové možnosti.

⁶ Týká se osob, které Vás výslovně požádaly o onikání. K tomu bod 8 Závěru.

Komentář: Příjmení v tzv. mužském tvaru (bez -ová) může vést k rychlému, velmi často mylnému úsudku, že patří muži. Luca Dolejší nebo Ellis White může být žena, muž i nebinární osoba. Vyučující stále častěji řeší děti a mladé lidi nebinárních identit; rovné jazykové pojednávání všech ve třídě snižuje napětí a je účinným prostředkem proti šikaně.

Čeština zatím nemá pro vyjádření nebinární identity ani specifická zájmena, ani přípony pro názvy osob nebo koncovky sloves. Existují pokusy o jejich formulování a zavedení; testují se způsoby, jak manévrovat mezi (nebo mimo) rody. V komunikaci s nebinární osobou respektujeme rod, v němž se vyjadřuje, nebo (dokud nevíme, který rod preferuje) používáme neutrální formulace (32) až (35). Je namístě se zeptat „Jak Vás mám prosím oslovovat?“ Nerespektování rodu je **misgenderování**, nerespektování nového jména trans osoby se nazývá **deadnaming**.

Neutrální pozdrav (31) může řešit oslovení osoby, u níž neznáme pohlaví. Na **hvězdičku** si česká veřejnost už zvyká: „Zákazníci *ice obdrží...“. Jinou variantou je podtržítka (*žadatel_ka*), dvojtečka (*žadatel:ka*), tečka na střed: *žadatel.ka*. Podle toho, co nám nejvíce vyhovuje (může to být i vzhled textu) sjednotíme způsob psaní na pracovišti.

Anglické názvy profesí a pozic (37, 38) se v české inzerci vyskytují již mnoho let. Nepotřebují žádné grafické symboly, aby naznačily, že zahrnují všechna pohlaví a identity.⁸ Stojí-li anglické označení v inzerátu ve větěm kontextu, je vhodné formulovat danou část věty neutrálně (38).

5. Vizualizace

Na vizualizacích (grafikách, obrázcích, fotografiích, vizte výše) je znát, jak daná komunita pojednává různá pohlaví. Záběry z akcí, kde převládají či dokonce jednají pouze muži, seznamy konferenčních příspěvků bez účasti žen, fotografie, kde ženy stojí na samém okraji skupiny. Diskusní *manely* bez žen prozrazují, jaké je v dané instituci **postavení žen a dalších pohlaví**, a zda se tím vůbec někdo zabývá.

Vizualizace by měly **zvat k účasti textem i obrazem**. Název *Klub šachistů* s fotografií skupiny chlapců znejistí dívky a nemotivuje je ke vstupu; rodiče dívek někdy telefonicky vyjasňují, zda klub dívky vůbec přijímá. Fotografie **osob** (včetně mluvčích) **a kolektivů** by neměly vypadat tak, že ženy budou širokými úsměvy ztělesňovat laskavost a vážní muži v oblecích s kravatami odbornost. Důležitou roli hraje výraz obličeje, pozice, typ a barva oblečení, pozadí. Šetřit úsměvem na reprezentační fotografii se vyplatí už proto, že ne vždy sdělujeme úsměvné obsahy.

6. Genderově inkluzivní vyjadřování je věcí dobré vůle a tréninku

Souvětí z Ústavy ČR s celkem jedenácti mluvnickými znaky maskulina je důkazem toho, že se ženami v politice se nepočítalo: „Dnem, kdy se **poslanec** nebo **senátor ujal** úřadu **prezidenta** republiky, nebo dnem, kdy se **ujal** funkce **soudce** nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí **poslance** nebo **senátora**, zaniká **jeho** mandát **poslance** nebo **senátora**.“

Právě tuto pasáž zvolila M. Pravdová z Ústavu pro jazyk český (2015, MF Dnes) a doplnila ženský rod zřejmě v domnění, že v tom spočívá genderově vyvážený jazyk: „Dnem, kdy se

⁷ Týká se osob, které Vás výslovně požádaly o označování a oslovování ve středním rodě. K tomu bod 9 Závěru.

⁸ Rodově specifickým výrazům se mluvčí vyhýbají, chtějí-li oslovit celou veřejnost. Nepoužívají tudíž označení jako *fireman*, *chairman* apod.

poslanec/poslankyně nebo senátor/senátorka ujal/a úřadu prezidenta/prezidentky republiky, nebo dnem, kde se ujal/a funkce soudce/soudkyně nebo jiné funkce neslučitelné s funkcí poslance/poslankyně nebo senátora/senátorky, zaniká jeho/její mandát poslance/poslankyně nebo senátora/senátorky.“

K **genderové symetrizaci textu** přitom stačilo využít přídavných jmen: „Poslanecký nebo senátorský mandát zaniká dnem nástupu do prezidentské, soudcovské nebo jiné funkce, neslučitelné s tímto mandátem“. Tato verze navíc platí **pro každé pohlaví a každou identitu**.

7. Noam Chomsky a kreativní práce s textem

Ke kreativní práci s jazykem povzbuzuje anarchista a jazykovědec Noam Chomsky. Rozlišuje **pravidly řízenou kreativitu** a **pravidla měnící kreativitu** (*rule-governed creativity*, *rule-changing creativity*). Nebinární člověk může například střídat rody a mluvit o sobě jednom v ženském, jindy v mužském rodě. Porušuje tím dosavadní mluvnická pravidla, ale tento přístup k jazyku je legitimní, neboť zprostředkuje identitu, pro niž se v češtině jazykové postupy teprve vyvíjejí. Čeština je bohatý jazyk a z hlediska inkluzivního vyjadřování má potenciál, který zatím není využit. Dejme tomu, že chceme **citlivě referovat** o osobě, která změnila nebo se chystá změnit pohlaví. Vyjdeme z mírně adaptované zprávy z médií (jméno bylo změněno): „Známý politik Florian Novák překvapil. Jsem heterosexuální žena, napsal. Florian Novák učinil na sociálních sítích překvapivé prohlášení. Cítí se být heterosexuální ženou, uvedl. „Nejsem gay, jak jsem se domníval, nýbrž heterosexuální žena. Čeká mě složitá změna pohlaví, ale konečně se cítím správně a můj život mi dává smysl,“ světil se politik.“

Alternativní text nebude inscenovat událost jako „překvapení“. Jazyk bude citlivě doprovázet změnu identity: „Známý politik Florian Novák učinil na sociálních sítích prohlášení o své identitě. „Nejsem gay, jak jsem se domníval, nýbrž heterosexuální žena“, napsala. Čeká mě složitá změna pohlaví, ale konečně se cítím správně a můj život mi dává smysl,“ světila se politička.“

Politička sdělila ještě v mužském rodě, že není gay, nýbrž žena. Jazyk zprávy drží krok s jejím osobním pocitem: hned ve druhé větě je použito femininum. Referující novinářka nebo novinář o nově deklarované identitě političky nejen nepochybuje, nýbrž ji mluvnickými prostředky podporuje.

Závěr: Doporučované jazykové postupy a prostředky

Práce s jazykem je svým způsobem hra; je zábavná a kreativní. Přemýšlivkyním a přemýšlivcům se někdy podaří vytvořit neotřelý výraz, kterou systém kontroly pravopisu podtrhne červenou vlnovkou. Avšak neobvyklý výraz může upoutat pozornost, zapůsobit jako reklama i pozvánka a dobře „prodat“ Váš záměr. Různé jazykové prostředky a postupy symetrizace textu lze mezi sebou kombinovat. Jsou to tyto:

1. **Feminizace a nebinarita.** Jedná se o doplnění ženského tvaru, přípon či koncovek ženského rodu a grafické symboly nebinárních identit. Nikdy nepoužíváme závorčky, např. *lektor(ka)*; žena ani jiná identita do závorčky nepatří. Jak řešit přípony a koncovky: Můžeme

(nebo nemusíme) naznačit spojovníkem předěl mezi kmenem a příponou (*klient*-ka*) nebo hláskovou změnu: *zákazník*-ice, podpis zákazníka*-ice*.⁹

2. **Neutralizace.** Mužské názvy osob lze vystřídat označeními činnosti, instituce, oboru. Některá maskulina lze vynechat, jiná nahradit přímým oslovením: *Váš podpis* místo *Podpis žadatele*.
3. **Přídavné jméno**, přívlastek neshodný, zpodstatnělé (slovesné) přídavné jméno. Označení *cestující, vynučující*, podobně též *studující, kupující, vedoucí, referující* sice v některých pádech vyžadují rodově specifické koncovky, avšak z hlediska inkluzivního jazyka dobře plní funkci alternace maskulin.
4. **Vespolné podstatné jméno.** Názvy osob *děti, lidé, osoba, osobnost, autorita* atd. označují bez ohledu na jejich mluvnický rod rozličné identity nebo pohlaví. Vespolné substantivum *host* a další se též často přechylují: „Vítáme naši vzácnou hostku, expertku v oboru XY“. Přechýleniny *nadšenkyně, jedinkyně* aj. jsou příklady Chomskyho pravidly řízené kreativity.
5. **Deixe.** Propojení textu s mimojazykovým kontextem odkazem na osoby, místa, čas apod. Deixe úspěšně alternuje maskulina a zvýší účinek textu.
6. **Opis** jinými slovy.
7. **Střídání rodů**, případně jiné postupy k vyjádření nebinarity.
8. **Onikání.** Některé nebinární osoby žádají o tento způsob komunikace. Nebinární onikání předpokládá volit tvary přičestí (minulý čas a podmiňovací způsob) v množném čísle místo jednotného: „kde jste studovali“ / „...studovaly“ místo „kde jste studoval“ nebo „...studovala“. Pravopis -i/-y sice v klasické gramatice rozlišuje ženský a mužský rod, avšak v tomto případě zmírňuje genderové asymetrie a v mluvené řeči většinou není rozdíl slyšet. Koncovky volíme podle přání dotyčné*-ho.
9. **Střední rod.** Někteří, zvláště mladí nebinární lidé preferují střední rod. Není důvod jim nevyhovět.
10. **Anglický název profese nebo pozice.**

Právo na existenci má každé smysluplné, výstižné a funkční nové slovo nebo slovní spojení. Žádná instituce nemá pravomoc nám je zakazovat. Jediná stálá vlastnost jazyka je totiž jeho proměnlivost, a jazyk se vyvíjí podle toho, jak se vyvíjejí pojmenovací potřeby mluvčích.

Jazyk není posvátná kráva. Slouží nám, nikoli my jemu.

Demokratické obsahy nelze komunikovat androcentrickým jazykem.

Přeji Vám potěšení z kreativní práce s jazykem.

Jana Valdřová

⁹ Čteme: „podpis zákazníka nebo zákaznice“ (rody lze střídat). Psaní bez spojovníku je stále častější, mluvčí si na ně zvyknou a nebudou mít problémy s vytvořením tvaru v náležitém čísle nebo pádu. A autorky*ři budoucích mluvnic českého jazyka to vezmou na vědomí jako prostý fakt.

Doporučené zdroje

Internetová hesla *rodově vyvážený jazyk, genderově vyvážený jazyk / inkluzivní jazyk, gender-neutral language, gender-inclusive language, geschlechtergerechte Sprache* a další, k vizualizacím *visualizing gender stereotypes*.

Recommendation No. R (90) 4 of the Committee of Ministers to Member States on the Elimination of Sexism from Language: <https://rm.coe.int/1680505480>.

Fotografie sportovní agentury: <https://agenturasport.cz/nsa-hostila-setkani-zastupcu-kolektivnich-zenskych-sportu/>.

Dickins, Tom: Gender Differentiation and the Contemporary Czech. Pp. 212–247 in: *The Slavonic and East European Review* 79/2, 2001.

Chomsky, N. 1964: *Current Issues in Linguistic Theory*. The Hague: Mouton.

Valdrová, J. 2005. Jak jazyk zabíjí image odbornice. Pp. 1–3 in *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Roč. 6, číslo 2/2005. Dostupné z <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2005/02/01.pdf>. Kritika způsobu vedení konference o rovnosti žen a mužů a návrhy řešení.

Valdrová, J. 2008. „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“ Testy generického maskulina v českém jazyce. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7976>.

Valdrová, J. 2016. Typological Differences between Languages as an Argument against Gender-fair Language Use? Pp. 270–283 in Jusová, I., J. Šiklová (eds.). *Czech Feminism. Perspectives on Gender in East Central Europe*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press

Valdrová, J. 2016–2017. Hesla *gender, genderově vyvážené vyjadřování, genderové čočky (lenses of gender), generické maskulinum, feministická lingvistika* (s M. Nekulou) in <https://www.czechency.org/slovník>.

Valdrová, J. 2018. *Reprezentace ženství z perspektivy lingvistiky genderových a sexuálních identit*. Praha: Sociologické nakladatelství, 462 stran. Pojednání o způsobu, jakým se mluví a píše o ženách, doložené mj. na citátech známých osobností.

Valdrová, J. 2022. Genderově neutrální jména: současný stav a perspektivy. Dostupné z <https://genderonline.cz/pdfs/gav/2022/02/02.pdf>.

Kontakt: [jana.valdrova @ gmail.com](mailto:jana.valdrova@gmail.com).